

Dionisie Liboni

**IDENTITATEA PROVINCIALĂ ÎNTRE IMAGINAR
POLITIC ȘI ISTORIOGRAFIE: COORDONATELE
SPAȚIALE ȘI TEMPORALE ALE *NOVOROSIEI* (1825-1845)
The Provincial Identity between Political Imaginary and
Historiography: the Spatial and Chronological Coordinates of
Novorossiya (1825-1845)**

Dionisie LIBONI

Abstract: *This study of the southern half of the actual Ukrainian State and Bessarabia (named New Russia/Novorossiya during the imperial period) between 1825 and 1845 reveals that the Russian Administration succeeded in development of the local cultural identity like as a constituent sub-unity of the pan-Imperial conscience. The success is indicated by attempts of the first historians of the region, especially Apollon Skal'kovskii and Nikolai Murzakevich, to establish an own vision of the past, which was ahistorical before the instalment of regular administration of the Duke Potemkin-Tavricheskiy, according to their vision.*

Keywords: New Russia/Novorossiya, symbolical geography, Skal'kovskii, invention, settlement.

Novorosia a apărut sub semnul influenței experiențelor colonizatoare oferite de imperiile maritime occidentale. În secolele XVII-XVIII, posesiunile coloniale de pe continentul american au fost grupate în: Noua Anglie, Noua Franță și respectiv Noua Spanie. Prin procedeul imitației, Rusia tindea să-și consacre statutul de putere regională. Ecaterina a II-a a descoperit o oportunitate pe care imperiul a reușit să o exploateze, creând o replică într-un spațiu aflat la confluența dintre trei centre de putere.

Cu certitudine, teritoriile de graniță reprezentau primele ținte pentru politica de extindere. Referindu-ne la zonele disputate, ne-a atras atenția concepția privind cele trei conotații istorice ale frontierei.¹ Ținuturile de stepă, situate de-a lungul coastei Mării Negre, ilustrează elocvent justetea raționamentului lui Alfred Rieber. Novorosia apare în contextul confruntărilor dintre Rusia, Rzeczpospolita și Hanatul Crimeii. În același timp, entitatea era creată cu scopul de a sedentariza, „disciplina” populațiile nomade. Nu în ultimul rând, Noua Rusie era un spațiu destinat pentru colonizări, scopul cărora era de a realiza disjunția dintre „civilizație” și „barbarie”. În expunerea argumentelor, vom avea

---

¹ Alfred Rieber, „Complex Ecology of Eurasian Frontiers”, în Alexey Miller, Alfred Rieber (eds.), *Imperial Rule*, Budapest, Central European University, 2004, p. 178.

"The Provincial Identity between Political Imaginary and Historiography: the Spatial and Chronological Coordinates of *Novorossiya* (1825-1845)", *Astra Salvensis*, III (2015), no. 6, p. 10-20

ca punct de plecare ipoteza potrivit căreia Novorosia din Secolul Luminilor a fost prima versiune oficială a viitorului Rusiei.²

Istoric al mentalităților colective, Larry Wolff a remarcat prezența conceptelor din „geografia filosofică” în discursul elitei intelectuale de la sfârșitul veacului al XVIII-lea.³ Una dintre caracteristicile acestei practici discursive, care mai apoi va migra spre domeniul politicii pragmatice, o reprezenta lejeritatea cu care se puteau inventa entități noi, cu propriile denotații. Fiind promovată de „despoții luminați”, mecanismele acesteia au fost identificate de către Wolff în cazul Galiei.⁴ La rândul lor, Novorosia și Basarabia de după 1812 constituie exemple de invenție grandioasă. Procesul complex, de lungă durată, presupunea promovarea unor politici de omogenizare în interiorul entităților administrative. În plus, se dorea amplasarea lor în alt context economic și politic, rezultând diferențe cardinale față de zonele învecinate, care nu făceau parte din imperiu. Mașinăria de stat urmărea să creeze *tabularasa*, astfel încât instituțiile noi să poată lua locul celor tradiționale.⁵

De asemenea, pentru călătorii și funcționarii din epoca Luminilor, imaginea celuilalt era un punct de referință pentru întreaga structură a textului de călătorie. În acest context, Noua Rusie n-a reprezentat vreo excepție de la regulă. Dintr-o asemenea perspectivă, putem analiza mai coerent relațiile scriitorilor, istoricilor și etnografilor ruși despre diferențele incontestabile dintre regiunile imperiului.⁶ Analiza acestor jurnale e cu atât mai importantă, cu cât descoperim partea utilitară a lor. Unele dintre acestea au servit în calitate de instrumente de lucru pentru marii demnitari ai imperiului în dorința acestora de a organiza interacțiunea cu autohtonii, cum a fost cazul impresiilor despre Basarabia scrise de Filip F. Vigel. Însemnările de călătorie au fost

---

² Willard Sunderland, *Taming the Wild Field: Colonization and Empire on the Russian Steppe*, Ithaca&London, Cornell University Press, 2004, p. 70.

³ Larry Wolff, *Изобретая Восточную Европу: Карта цивилизации в сознании эпохи Просвещения* [*Inventarea Europei de Est. Harta civilizației în epoca Luminilor*], traducere de I. Fediukin, Moskva, Novoe literaturnoe obozrenie, 2003, p. 38.

⁴ Rezultatele cercetărilor pe acest subiect au fost sintetizate în lucrarea intitulată *The Idea of Galicia: History and Fantasy in Habsburg Political Culture*, Stanford, Stanford University Press, 2010, *passim*.

⁵ Idem, „Inventing Galicia: Messianic Josephinism and the Recasting of Partitioned Poland”, în *Slavic Review*, volum 63, număr 4, 2004, p. 821.

⁶ Leonid Gorizontov, „The „Great Circle” of Interior Russia: Representations of the Imperial Center in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries”, în Jane Burbank, Mark von Hagen, Anatoly Remnev (eds.) *Russian Empire. Space, People, Power, 1700-1930*, Bloomington&Indianapolis, Indiana University Press, 2007, p. 74.

Dionisie Liboni

înregistrate, sub forma unor memorii și prezentate guvernatorului general, Voronțov, care le-a fructificat în elaborarea strategiei politice. În consecință, acesta scria din postura observatorului interesat, pentru că deținea funcția de viceguvernator al Basarabiei. Exercițiul său consta în interpretarea caracteristicilor zonei, inclusiv și realizarea bilanțului deosebirilor dintre cele două părți ale guvernământului. Concluzionând, autorul afirma: „*Nistrul încă era o linie clară de separare dintre două populații, guvernate după obiceiuri distincte*”.⁷ Disjunctia dintre Basarabia și Novorosia este explicabilă pentru prima perioadă de dominanță a imperiului, însă observăm că acest discurs a fost perpetuat și în relatările ulterioare ale călătorilor ruși. După exact trei decenii din momentul călătoriei lui Vighel, profesorul Universității din Kiev, Nikolai D. Ivanișev, emitea o observație similară: „*Am traversat Nistrul, parcurgând o porțiune din Basarabia. Nu este nici aceeași natură și nici aceeași oameni*”.⁸ În viziunea noastră, observațiile reflectă o anumită stare de inerție a autorilor jurnalelor de călătorie, care tind să-și confirme supozițiile, bazate pe relatările și scrierile deja cunoscute.

După cum am menționat, spre deosebire de Vechea Rusie, tabloul demografic al teritoriului urma să fie modificat prin colonizări. Se dorea o ameliorare a condițiilor, astfel încât această Rusie să fie atractivă în ochii străinilor, în mod prioritar acelora care erau persecutați în țările lor de origine.⁹ Noii veniți erau instruiți și coordonați spre activitatea agricolă, dând un suflu nou economiei. Crearea manufacturilor, inaugurarea căilor comerciale spre Orient, diversificarea resurselor agricole reprezentau oportunități pentru „noul imperiu”.¹⁰ Statul absolutist a încercat să se erijeze în protector public al potențialului economic. În dorința de a-și extinde influența, Rusia începe să-și creeze propriile politici monetare pentru a se autofinanța.¹¹ În consecință, construcția rațională a spațiului de colonizare prin divizarea în districte și loturi proporționale stă sub semnul influenței cameralismului, de inspirație prusacă. În locul stepei pustii, apar așezări permanente amplasate de-a lungul drumurilor poștale. Tendința de a maximaliza

---

⁷ F. F. Vigel, „*Замечания на нынешнее состояние Бессарабии* [Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei]”, în *Воспоминания* [Amintiri], partea a șasea, Moskva, 1892, p. 101.

⁸ N. D. Ivanișev, „*Путевые заметки Н.Д. Иваннишева* [Observațiile de călătorie ale lui N.D. Ivanișev]”, în *КС*, volum 4, anul I, număr 10, Kiev, 1882, p. 85.

⁹ *Ibidem*, p. 74.

¹⁰ *Ibidem*, p. 75.

¹¹ Marc Raeff, „*The Well-Ordered Police State and the Development of Modernity in Seventeenth-and Eighteenth-Century Europe: An Attempt at a Comparative Approach*”, în *The American Historical Review*, volum 80, număr 5, 1975, p. 1224.

"The Provincial Identity between Political Imaginary and Historiography: the Spatial and Chronological Coordinates of *Novorossija* (1825-1845)", *Astra Salvensis*, III (2015), no. 6, p. 10-20

profitul și-a găsit expresie în atribuirea unor specializări economice celor patru gubernii din cadrul guvernământului.¹²

Invenția culturală a Novorosiei:

Pe lângă o invenție administrativă, procesul a atins și dimensiunea culturală, presupunând constituirea istoriei, literaturii și etnografiei regionale. Literații și istoricii porneau de la supoziția conform căreia trecutul provinciilor a fost anistoric. Implicit, semnificațiile culturale și ideologice trebuiau edificate în timp. Identitatea locuitorilor acestor zone a cunoscut o modificare substanțială în limitele imperiului, păstrând în continuare, elemente specifice complexului de provincialitate, dar obținând privilegiul de a se îndepărta, tot mai mult, de calificativele de „barbari” sau „semi-sălbatici”.¹³ Această invenție era asociată la un proiect de civilizare mai larg, atât a populației în ansamblu, cât mai ales, a elitei. În cele din urmă, aceasta trebuia să fie asociată la guvernarea zonei. Pentru ca intenția să se materializeze, se urmărea includerea acesteia în corpul social al nobilimii imperiului.

Ideea de recuperare a moștenirii Orientului prinde contur în anii '20-'30 ai secolului al XIX-lea, fiind însoțită de idealizarea romantică a periferiilor meridionale și orientale ale imperiului. Nobilii ruși, fascinați de posibilitatea asumării moștenirii antichității greco-romane, construiesc reședințe de vară pe malul pontic-în Crimeea și Basarabia.¹⁴ Astfel, atestăm o creștere a interesului față de aceste zone, iar noua situație impunea căutarea unor soluții. În cadrul interstițiului are loc procesul de includere administrativă și mentală a Basarabiei în entitatea nord-pontică. A. Ermolov, consilier de taină al lui M. Voronțov, nu ascundea faptul că prin integrarea Basarabiei se urmărea lărgirea domeniului de activitate a guvernatorului Noii Rusii. De altfel, dorința de a include Basarabia a apărut, la scurt timp, după anexare, fiind vociferată de ducele de Richelieu.¹⁵

Fiind considerată drept o proiecție a viitorului, Novorosia obținea o istorie particulară, cu câteva direcții predilecte. De numele lui Apollon Skal'kovski se leagă edificarea literaturii și istoriografiei Noii

¹² Willard Sunderland, *Taming the Wild Field*, pp. 50-51.

¹³ Larry Wolff, *Изобретая Восточную Европу*, p. 7.

¹⁴ M.I. Mikeșin, *Дворянство: от истории к метафизике* [*Nobilimea: de la istorie la metafizică*], Sankt-Petersburg, Sankt-Petersburgskii Tsentr istorii idei, 2015, p. 337.

¹⁵ Anthony L. Rhineland, *Prince Michael Vorontsov: Viceroy to the Tsar*, Montreal, McGill University Press, 1990, p. 59.

Dionisie Liboni

Rusii.¹⁶ Skal'kovski, supranumit mai târziu „Nestor al Noii Rusii” și „arhiva vie a Odesei”, s-a născut într-o familie de nobili ucraineni din gubernia Kiev, în anul 1808. A studiat medicină la Universitatea din Wilno, apoi a urmat cursuri de științe juridice la Universitatea din Moscova. Licența obținută în drept i-a permis să fie selectat pentru serviciul în cancelaria guvernatorului general de la Odesa.¹⁷ Monografiile și studiile sale au produs inaugurarea istoriei regionale, axată pe teza rupturii spectaculoase dintre trecutul „barbarilor” și prezent. De fapt, prezentul relua tradițiile antecesorilor din antichitate și fundamenta drumul „glorios” spre viitor.

Creșterea interesului față de preocupările culturale își avea originea în dorința Ministrului Instrucțiunii Publice, Serghei S. Uvarov, de a-i familiariza pe înalții demnitari ai imperiului cu realizările recente din știință și educație.¹⁸ Cercetarea unor subiecte actuale din istoria imperiului era încurajată.¹⁹ Modul în care educația și știința regională putea servi în interesele întregului imperiu era discutată în corespondența particulară dintre Uvarov și Voronțov. Guvernatorul, „mai mult un lord englez decât cinovnik rus”,²⁰ oferea drept model tradițiile instituțiilor educaționale britanice, în speță, ale studiilor clasice de la Oxford și Cambridge. Într-un mod admirabil, acestea creau elitele tinere ale statelor, transformându-i pe studenții europeni în „falangă conservatoare”.²¹ În accepțiunea lui Voronțov, aceasta era singura cale de a estompa spiritul „liberalismului fals” al Franței și al statelor germane, care îi deturna pe tineri spre imoralitate și ireligiozitate. Ministrul Iluminării Publice avea o viziune similară pe marginea subiectului, dezvăluind intenția de a transforma Universitatea „Sfântul Vladimir” din Kiev în „Oxfordul nostru”.²² Instituția trebuia să joace un rol

¹⁶ A. Markevici, „А.А. Скальковский [A. A. Skal'kovskij]”, în *ZOVID*, volum 22, număr 4, 1900, p. 23.

¹⁷ *Ibidem*, p. 24.

¹⁸ M.M. Șevcenko, *Конец одного Величия. Власть, образование и печатное слово в Императорской России на пороге Освободительных реформ* [*Sfârșitul unei Măreții. Putere, educație și cuvântul tipărit în Rusia imperială din ajunul Reformelor eliberatoare*], Moskva, Tri Kvadrata, 2003, p. 76.

¹⁹ *Ibidem*, p. 77.

²⁰ Conform unei remarci a lui M.A. Korf, editată în „Из „Записок” барона (впоследствии графа) М.А. Корфа - Глава XIII: 1845 [Din Memoriile baronului (ulterior, contelui) M. A. Korf-capitolul XIII: 1845]”, în *RS*, volum 101, anul XXXI, număr 1, 1900, p. 51.

²¹ *Архив князя Воронцова* [Arhiva cneazului Voronțov], t. XXXVIII, Moskva, 1892, p. 446 (10 mai 1836, M.S. Voronțov c. S.S. Uvarov).

²² *Ibidem*, p. 426 (10 decembrie 1833, Sankt-Petersburg, S.S. Uvarov c. M.S. Voronțov).

"The Provincial Identity between Political Imaginary and Historiography: the Spatial and Chronological Coordinates of *Novorossija* (1825-1845)", *Astra Salvensis*, III (2015), no. 6, p. 10-20

central în crearea rețelei, scopul căreia era propagarea „spiritului rus” în provinciile detașate de la Polonia.

Uvarov îl informa despre referințele privitoare la dezvăluirea gradului de implicare a autorităților locale în inițiativele Centrului pe care le-a inclus în raportul de activitate. Ministrul afirma că l-a nominalizat, alături de alți câțiva guvernatori, în lista celor remarcați.²³ Atenția care i-a fost acordată era determinată de activismul guvernatorului în afacerile ce țineau de gestiunea și răspândirea informației. În unele cazuri, schimbările anunțate de Voronțov nu erau privite cu ochi buni de decidenții politici culturale. Inițiativa de editare a „Almanahului Odesei”, sub auspiciile propriei instituții, a trezit discuții vii în cercurile înalte ale Imperiului. Ministrul îi reamintea lui Benckendorf despre privilegiul Academiei de Științe de a publica calendarele oficiale. Specificând că o face în detrimentul relațiilor amicale menținute de-a lungul anilor, Uvarov explicita atenționările privitoare la depășirea atribuțiilor în acest sens.²⁴ În cele din urmă, inițiativa editorială a prins contur și a început să apară cu regularitate.²⁵

Skal'kovski a încercat să demonteze supoziția conform căreia o formațiune administrativă relativ recent creată nu putea să etaleze o istorie proprie.²⁶ Metoda sa era bazată pe sistematizarea proceselor și evenimentelor care au marcat avansarea Imperiului Rus spre sud. În calitate de moment „zero” era luat episodul creării „Liniei Ucrainene” (1730-1731).²⁷ Din această cauză, procesul de valorificare a trecutului nu reclama neapărat apelul la mărturiile arheologice.²⁸ Cuvântul înainte la lucrarea de referință: *Хронологическое обозрение истории Новороссийского края* [*Retrospectiva cronologică a istoriei Novorosiei*] suscită interes din perspectiva studiului metodei lui Skal'kovski de a (re)produce trecutul Noii Rusii.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 423 (15 decembrie 1832, Sankt-Petersburg, S.S. Uvarov c. A.H. Benckendorf).

²⁵ În primii șase ani de existență, almanahul a fost editat sub patronajul Cancelariei Guvernatorului general, fiind transferat, mai apoi, sub custodia Liceului „Richelieu” (O. Zaharova, *Генерал-фельдмаршал светлейший князь М. С. Воронцов* [*Generalul-feldmareșal sneazul M. S. Voronțov*], Moskva, Tentrpoligraf, 2001, p. 308).

²⁶ A. A. Skal'kovski, *Изустные предания о Новороссийском крае* [*Tradiții despre regiunea Novorosia*], Sankt – Petersburg, 1838, p. 1.

²⁷ Linia Ucraineană reprezenta un sistem de fortificații. Scopul acesteia era de a închide frontiera dintre Rusia și Hanatul Crimeii pe o distanță de 250 km, între fluviile Orel și Donets. Vezi: John P. LeDonne, *The Grand Strategy of the Russian Empire, 1650-1831*, Oxford&New York, Oxford University Press, 2004, p. 48.

²⁸ A. A. Skal'kovski, *Изустные предания о Новороссийском крае*, p. 1.

Dionisie Liboni

Pe toată durata desfășurării proiectului, coordonarea era asigurată de către M. S. Voronțov. Nikolai Murzakevici ne lasă o relatare a circumstanțelor în care guvernatorul îl descoperă pe „junele” căutător de documente: „*Kiriakov, împreună cu mine, l-am recomandat lui Fabr, iar acesta a prezentat lui Voronțov planul călătoriei academice la arhivele regiunii Novorosia pentru colectarea materialelor istorice*”.²⁹ Guvernatorul general va reține lapidar întâlnirea în notițele sale: „*Fiind parte a personalului meu, consilierul de curte Skal'kovski, la începutul anului 1835, mi-a prezentat proiectul constituirii arhivei istorice la Odesa, manifestând dorința de a vedea arhivele importante din Novorosia și Basarabia și de a extrage, de acolo, toate dosarele și documentele, care au tangență cu istoria regiunii*”.³⁰ Demnitarul a aprobat inițiativa, acordându-i suport financiar. Demersul implica mobilizarea resurselor, iar documentele deja cunoscute urmau să fie preluate de istoricul curții. Murzakevici i-a furnizat actele pe care le-a colectat în vederea redactării și publicării celor șase articole cu tematică istorică în „Mesagerul Odesei”. Pentru o perioadă de timp, istoricul se detașează de preocupările sale anterioare.³¹ Guvernatorul îi prezintă instrucțiuni privitoare la strategia de lucru, constituită din trei pași: 1) de a merge în toate arhivele din regiune care pot conține documente importante; 2) de a găsi și a sistematiza documentele care pot oferi esența evenimentelor din momentul în care stepa pustie a Noii Rusii a devenit parte a istoriei europene; 3) constituirea istoriei regiunii din materialul informativ acumulat.³²

În ansamblu, stilul specific istoriografului era inspirat din lucrarea fundamentală a lui Karamzin: *История Государства Российского* [*Istoria Statului Rus*]. Chiar și pornind de la acest aspect, ne putem da seama că autorul apelează la narațiune descriptivă, bazată pe relatări despre acțiunile personalităților politice și militare ale Rusiei din secolul al XVIII-lea. În deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, tradiția „canonică” a fost supusă criticii de către istoricul favorit al lui Serghei S.

---

²⁹ N. N. Murzakevici, „Записки Н. Н. Мурзакевича, 1806—1883гг., Биографический очерк и примечания составленные кн. В. Д. Дабига [Notițele lui N. N. Murzakevici, 1806-1823. Autobiografia, bibliografia și notele redactate de cneazul V. D. Dabija]”, în *RS*, volum LIV, număr 4, 1887, p. 138.

³⁰ *Apud* V. V. Morozan, „Попытки создания исторического архива в Одессе А. А. Скальковским. Вторая половина XIX в. [Tentativele de creare a arhivei istorice la Odesa ale lui A. A. Skal'kovski. A doua jumătate a secolului al XIX-lea]”, în *Вестник архивиста* [*Mesagerul arhivistului*], număr 1, 2013, p. 20.

³¹ N. N. Murzakevici, „Записки Н. Н. Мурзакевича, 1806-1883гг., Биографический очерк и примечания составленные кн. В. Д. Дабига”, p. 138.

³² *Idem*, *Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. 1730 – 1823* [*Retrospectiva cronologică a istoriei Novorosiei. 1730 – 1823*], volum 1, 1730 – 1796, Odesa, 1836, p. II.

"The Provincial Identity between Political Imaginary and Historiography: the Spatial and Chronological Coordinates of *Novorossija* (1825-1845)", *Astra Salvensis*, III (2015), no. 6, p. 10-20

Uvarov: Nikolai G. Ustrialov.³³ Noua linie urma să dezavueze viziunea fragmentară.³⁴ În primii ani ai deceniului '4 al secolului al XIX-lea, o serie de catedre de istorie și literatură a Rusiei au completat structura academică a universităților din imperiu.³⁵ La nivelul imperiului, „noua istorie” justifica dezvoltarea, în condiții particulare, a statului rus. Existența acestuia, spre deosebire de statele europene, era asigurată de factorii continuității: ortodoxia și autocrația.³⁶ În disertația sa, Ustrialov evoca două deficiențe fundamentale ale studiilor care urmează metoda lui Karamzin: insuficiența bazei documentare și alegerea nereușită a punctului de prezentare a evenimentelor.³⁷ De altfel, biograful lui Skal'kovski, A. Markevici, atesta prezența unor verigi slabe, cea mai evidentă dintre ele fiind utilizarea exclusivă, ca sursă de documentare, a *Colecției Complete de Legi ale Imperiului Rus* pentru volumul întâi al *Istoriei Novorosiei*.³⁸ Totuși, anumite variații de metodă erau admise în cazul unor istorii provinciale, în zonele unde situația nu era tensionată, iar statul nu era pus în situația de a-și apăra legitimitatea. După cum recunoștea Skal'kovski, în timp ce exponenții de vârf ai istoriografiei se preocupau cu nordul și vestul imperiului, el avea libertatea de a-și îndrepta atenția spre sud.³⁹ Cu certitudine, cercetările istoricilor din Novorosia nu erau, pe deplin, sincronizate cu demersurile de edificare a istoriei naționale, în sensul modern al cuvântului, capabilă să susțină legitimitatea separării „Guberniilor de Vest” de corpul teritorial al Regatului Poloniei. Andrei Cușco susține că Societatea de Istorie și Antichități de la Odesa, sub auspiciile căreia au apărut lucrările istoricului, deși s-a aflat sub control guvernamental, a fost deschisă

---

³³ Alexey Miller, *Триада графа Уварова. Лекция Алексея Миллера на Полит.ру [Triada contelui Uvarov. Lecția lui Alexey Miller]*, 11 aprilie 2007, accesat la 30 septembrie 2015, <http://polit.ru/article/2007/04/11/uvarov/>.

³⁴ Cynthia Whittaker, *Граф Сергей Семенович Уваров и его время [Contele S. S. Uvarov și epoca sa]*, traducere de N. L. Lujetkaia, Sankt-Petersburg, Akademiceskii proekt, 1999, p. 187.

³⁵ Alexey Miller, „Natsiia, Narod, Narodnost` in Russia in the 19th Century: Some Introductory Remarks to the History of Concepts”, în *Jahrbucher fur Geschichte Osteuropas*, seria nouă, volum 56, număr 3, 2008, p. 383.

³⁶ Cynthia Whittaker, *Граф Сергей Семенович Уваров и его время*, p. 186.

³⁷ N. G. Ustrialov, *О системе прагматической русской истории [Despre sistemul istoriei pragmatice rusești]*, teză de doctorat, Universitatea din Sankt-Petersburg, 1836, pp. 3-4.

³⁸ A. Markevici, „„А.А. Скальковский””, p. 29.

³⁹ A. Skal'kovski, *Сравнительный взгляд на Очаковскую область в 1790 и 1840 годах [Perspectiva comparată a regiunii Ocaikov în anii 1790 și 1840]*, Odesa, 1842, p. 1.

Dionisie Liboni

demersurilor de identificare a particularităților locale și nu s-a alăturat, în totalitate, strategiilor de naționalizare a științei.⁴⁰

Discursul științific al lui Skal'kovski era fundamentat pe principiul conform căruia trecerea timpului înseamnă, în mod obligatoriu, dezvoltare continuă, fiind influențată de prezența unor legități proprii. Siguranța în viziunea de durată lungă a guvernului, care direcționa mereu lucrurile spre progres, reprezenta un punct de reper. De aici deriva și preferința spre elaborarea unor lucrări de evocare a schimbărilor pe o durată scurtă și medie. Acest gen de lucrare istorică avea, în vedere, două limite cronologice bine definite, fiind bazată pe statistici abundente ale diverselor paliere ale activității umane. De regulă, ele făceau referință la progresele anumitei regiuni din cuprinsul Noii Rusii. Modelul oferit de volumul lui Skal'kovski: *Perspectiva comparată a regiunii Oceakov în anii 1790 și 1840* a găsit oglindire fidelă în lucrarea semnată de un alt istoric din sudul Rusiei, Nikolai N. Murzakevici: *Retrospectiva succesorilor regiunilor Noua Rusie și Basarabia în cei 25 de ani scurși, de la 1820 la 1846*.

Autorul era decis să investigheze performanțele „sudului Rusiei, acolo unde s-a realizat, practic, cel mai mare progres al unei populații”.⁴¹ Pe de altă parte, dublarea populației timp de 25 de ani s-a datorat „ospitalității Rusiei”, subliniind unicitatea proiectului de colonizare, mecanism ce n-a fost implantat în alte state.

Fie că au scris despre Oceakov sau Basarabia, primii istorici moderni au insistat asupra complexității proiectului imperial, pornind de la rezultatele fulminante obținute într-un timp scurt. Din acest punct de vedere, regiunii nu i se puteau găsi omologi în spațiul european. Totuși, era amintită performanța economică a Statelor Unite ale Americii, însă aceasta era situată prea departe pentru a fi supusă unei analize mai ample. Continentul american era atât de puțin cunoscut publicului rusesc, încât era, practic, imposibil de realizat o comparație.⁴² Novorosia nu putea decât să se înscrie pe filonul unui secol al perfecționării continue, al dezvoltării rapide a tuturor sferelor cunoașterii umane.⁴³

---

⁴⁰ Andrei Cușco, „Între „orientalism” și obiectivitate: etnografia rusă și Basarabia în a doua jumătate a secolului XIX”, în *PLURAL. Istorie. Cultură. Societate*, volum 1, număr 1-2, 2013, p. 115.

⁴¹ N. N. Murzakevici, *Очерк успехов Новороссийского края и Бессарабии в истекшее двадцатипятилетие, т. е. с 1820-го по 1846 год* [*Retrospectiva succesorilor regiunilor Noua Rusie și Basarabia în cei 25 de ani scurși, de la 1820 la 1846*], Odesa, 1846, p. 3.

⁴² A. Skal'kovski, *Известные предания о Новороссийском крае*, p. 2.

⁴³ N. Murzakevici, „Записки Н. Н. Мурзакевича, 1806-1883гг., Биографический очерк и примечания составленные кн. В. Д. Дабига”, p. 2.

"The Provincial Identity between Political Imaginary and Historiography: the Spatial and Chronological Coordinates of *Novorossija* (1825-1845)", *Astra Salvensis*, III (2015), no. 6, p. 10-20

În plus, prin instituționalizarea preocupărilor istorice, influența politicului va crește și mai mult. La nivelul regiunii, procesul a debutat în martie 1839, atunci când a avut loc prima ședință a Societății de Istorie și Antichități din Odesa. Contele Voronțov a fost ales președinte de onoare,⁴⁴ iar fostul funcționar al Ministerului de Finanțe Publice și tutore al Districtului Educațional al Odesei, Dmitrii Kniajevici, a preluat responsabilitățile de coordonare.⁴⁵ Primatul politic a avut mai mult decât implicații simbolice, așa cum rezultă din scrisorile lui Voronțov adresate lui Nikolai Murzakevici, profesor de istorie la Liceul „Richelieu” și membru activ al societății. În primul rând, autoritățile regionale se implicau în activitatea internă, prin coordonarea alegerilor și stabilirea priorităților. Astfel, guvernatorul regional sugera alegerea mitropolitului de Kharkov și Taurida, Gavriil, în funcția de președinte al societății. În același timp, se recomanda eliminarea din listă a candidatului preferat de membrii comunității: Andrey Fabr cu intenția de a-l lăsa să exercite doar atribuțiile administrative.⁴⁶ Președintele onorific stabilea contacte cu alți demnitari importanți pentru a-i convinge să adere sau să susțină activitățile societății istorico-culturale. Aflându-se la Genova, Voronțov îl convinge pe vice-consulul, Yegor Betzzo, să accepte alegerea sa în calitate de membru al asociației.⁴⁷

În al doilea rând, contele își expunea poziția pe marginea unor probleme de metodă. De exemplu, guvernatorul îi recomanda istoricului să editeze *Cronica lui Nestor* cu litere obișnuite și nu cu caractere slavonești și, obligatoriu, la Odesa.⁴⁸ Într-o altă situație, Voronțov îi recomanda lui Murzakevici să publice doar manuscrisele parțial sau complet necunoscute.⁴⁹

„Noua Rusie” teritorială este consonantă cu cea temporală. Ambele reprezintă, mai puțin, victorii asupra „Vechiului”, ci mai curând, asupra

---

⁴⁴ Din această postură, Voronțov obține, încă din primul an de activitate, beneficii importante care vor defini activitățile ulterioare: buget anual de 5000 ruble; privilegiul de a realiza săpături arheologice pe întreg teritoriul sudului Rusiei, patronajul simbolic din partea prințului moștenitor, marele cneaz Alexandru (O. Zaharova, *Генерал-фельдмаршал светлейший князь М. С. Воронцов*, p. 307).

⁴⁵ „Письма князя М. С. Воронцова к Н. Н. Мурзакевичу [Scrisorile lui M.S. Voronțov către N.N. Murzakevici]”, în *RA*, număr 12, 1876, pp. 362-363.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 367-368 (14 noiembrie 1844, Alupka).

⁴⁷ *Ibidem*, p. 364 (26 decembrie 1844/7 ianuarie 1845, Genova).

⁴⁸ *Ibidem*, p. 366 (4/16 iulie 1844, Karlsbad, M.S. Voronțov c. N.N. Murzakevici).

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 365-366 (26 decembrie 1844/7 ianuarie 1845, Genova, M.S. Voronțov c. N.N. Murzakevici, Genova).

Dionisie Liboni

atemporalității și inexistenței în sine.⁵⁰ Cât de paradoxal n-ar suna, între modul în care trebuia să se construiască „*La Nouvelle Russie*” și finalitatea acesteia în calitate de proiecție filosofică exista o falie imensă. În acest sens, opțiunea oficialităților și cea a multora dintre intelectuali, precum Nikolai Gogol sau Vasiliu Odoevski, coincidea: în secolul al XIX-lea, Rusia trebuia să urmeze o traiectorie „perpendiculară” în raport cu țările occidentale. Însă, la final, spațiul trebuia să obțină admirație din partea europenilor. Încă, conceptele de „civilizare” și „iluminare” își mențin statutul de termeni-cheie ai discursului, iar în acest sens, în Noua Rusie lucrurile se construiesc după modelul celei Vechi. Însă, resortul economiei concurențiale o face diferită: motorul dezvoltării Novorosiei și al Basarabiei era comerțul extern.⁵¹

În consecință, deceniile '3-'5 ale secolului al XIX-lea ne aduc, în prim-plan, modificarea de optică în înțelegerea „Noii Rusii”. Fiind creată, în epoca Luminilor, ea reprezenta doar o anexă a „proiectului grecesc” a Ecaterinei a II-a. Deci, la origini, ea constituia un instrument de implementare a moștenirii Antichității. În același timp, era încă un pas pe drumul lung spre Constantinopol și implicit, obținerea controlului asupra Strâmtorilor. Însă, în perioada lui Nicolae I, spațiul se va construi în ideea progresului continuu. Noua Rusie va fi adusă în atenția observatorilor europeni pentru a contura realizările din agricultură și comerț.

---

⁵⁰ D. A. Sdvizkov, „Изобретение XIX века. Время как социальная идентичность [Invenția secolului al XIX-lea. Timpul ca identitate socială]”, în E. A. Vishlenkova, D. A. Sdvizkov (eds.), *Изобретение века. Проблемы и модели времени в России и Европе XIX столетия [Invenția veacului. Probleme și modele ale timpului în Rusia și Europa secolului al XIX-lea]*, Moskva, Novoe literaturnoe obozrenie, 2013, p. 19.

⁵¹ N. N. Murzakevici, „Записки Н. Н. Мурзакевича, 1806-1883гг., Биографический очерк и примечания составленные кн. В. Д. Дабига”, p. 47.